

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA
VHUVHILI (SAL)

BAMMBIRI LA U THOMA (P1)

LARA 2012

GAUTENG

MARAGA: 120

TSHIFHINGA: awara 2½

Bammbiri ili li na masiatari a 15.

NDAELA NA ZWINE NA TEA U PFEESA

1. Bammbiri heli li na KHETHEKANYO NNA:

KHETHEKANYO YA A: Tholokanyondivho	(30)
KHETHEKANYO YA B: Manweledzo/Samari	(10)
KHETHEKANYO YA C: Luambo	(60)
KHETHEKANYO YA D: Litheretsha/Marivalwa	(20)

2. Vhalani ndaela DZOTHE nga vhuronwane.
3. Fhindulani mbudziso DZOTHE.
4. Thomani khethekanyo INWE na INWE kha siatari liswa.
5. Hune khethekanyo iabwe na iabwe ya fhelela hone ni talele.
6. Nomborani phindulo iabwe na iabwe zwi tshi anana na kunomborele kwa mbudziso.
7. Ni tshi fhedza u fhindula mbudziso, ni pfuke mutala ni kone u ya kha i tevhelaho.
8. Nwalani zwi no vhalea, nahone nga vhudele.
9. Ni dzhiele nzhele mupeleto, khethekanyo ya maipfi, kushumisele kwa madanzi, zwiga zwa u vhala, tswayo, khathihi na kuvhumbelwe kwa mafhungo.
10. Khethekanyani zwifhinga zwanu nga ndila i tevhelaho:
KHETHEKANYO YA A: Minetse ya 40
KHETHEKANYO YA B: Minetse ya 30
KHETHEKANYO YA C: Minetse ya 50
KHETHEKANYO YA D: Minetse ya 30

KHETHEKANYO YA A: THOLOKANYONDIVHO

Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi a tevhelaho:

MBUDZISO 1**TSHIBVELEDZWA TSHA A****U FHULUFHEDZEA ZWI A THUSA**

Fhulufhedzani ndi muthannga a sa shumi. O fhedza tshikolo mahola. U na digirii ya B. Com. Finance ye a i wana Yunivesithi ya Venda.

U sa shuma hawe zwo mu dina vhukuma. O vha a tshi vutshela u toda zwikoropo na u apulaya mishumo yo fhambanaho. Mme awe Vho-Sarah vho mu khuthadza uri a songo fhela mbilu, linwe duvha zwi do luga.

Khonani dzawe dzotha dzo wana mishumo ha tou sala ene fhedzi. Izwo zwo vha zwi sa mu ladzi. O onda ha tou sala marambo. Lutamo lwa zwiliwa na lwone lwa fhela. Nga nthani ha nyimele iyi, a humbula u thoma zwa u tswa, fhedzi a dovha a dikaidza ngauri zwi a dzenisa khomboni. Hu si kale, khonani dzawe dza renga dzigoloi. Zwa tou qanisa vhutungu vhune a vha naho ha u sa wana mushumo.

Linwe duvha a ita mashudu a wana mushumo wa u kulumaga banngani ya United henehfo tsini na hayani. Zwo mu dinaho ndi u vhona khonani dzawe dzo da u tusa kana u vheya tshelede. A divhudza uri zwi do luga linwe duvha. Vhaniwe vho vha vha tshi mu kolela uri u khou shuma mushumo wa fhasi ngeno o funzea.

Linwe duvha a tshi khou swiela dzharata ya nnnda ha bannga, a mbo di doba fulobo i re na basa na tshelede. Bannga yo vha yo no vala, vhatu vho no tuwa. Fhulufhedzani o mbo di tuwa na phasela ye a doba hayani. U swika a vala nnndu a vhala tshelede iyo. Tshelede yo vha i R400 000. O mbo vhidza mme awe. Vho-Sarah u vhona tshelede iyo vha tavha mukosi nga dakalo. Fhulufhedzani a vha vhudza uri o tou doba tshelede iyo. Mme awe vha mu vhudza uri Mudzimu ha fhi nga tshanda, nahone o pfa thabelo yawe ya u tambula nga u sa wana mushumo. Vho-Sarah vho no humbula u fha na u renga goloi nga tshelede iyo.

Zwo mangadzaho Vho-Sarah ndi zwe Fhulufhedzani a amba zwone. O ri u do humisela zwe a doba kha mun wazwo. Mashudu ho vha hu na diresi na nomboro dza lutingo kha fulobo ye a doba. O vhudza mme awe uri ***tshe wa doba a si tshau***. Mun wa tshelede u khou pfa vhutungu nga tshelede nngafhangafha ye a xedza. O vha talutshedza uri u do tou shuma yawe.

Nangoho Fhulufhedzani o mbo di founela kha nomboro dzi re kha fulobo iyo. Mufhinduli wa founu ndi munna a no pfi Leslie we a khwathisa uri o xedza tshelede ine ya lingana R400 000, ye a vha a tshi khou ya u holela vhashumi. Fhulufhedzani o mu vhudzisa mbudziso dzi fushaho u todou vhona arali e muñe wa tshelede.

O mu vhudzisa miñwaha yawe, nomboro dza basa, diresi na muvhala wa fulobo yo xelaho. Leslie o fhindula mbudziso dzothe. Fhulufhedzani a zwi wana uri ndi ene muñe wa tshelede na basa.

Fhulufhedzani a humbelo Leslie uri vha tangane tshititshini tsha mapholisa tsha John Vorster. Vho langana u tangana nga masiari nga iri ya u thoma. Nangoho zwa itea nga yeneyo ndila. Fhulufhedzani o swika u thoma, a humbelo thuso ya mapholisa musi a tshi do nekedza tshelede iyo kha Leslie.

Leslie o tanganedza tshelede iyo. O vha o dala dakalo. Leslie o talutshedza uri u a thoma u vhona muthu a fhulufhedzeaho sa hoyu. O vhala tshelede yothe a wana yo fhelela. Ndivhuwo ye Leslie a fha uyu muthannga yo vha tshelede i linganaho R50 000 na u mu fha mushumo kha khamphani yawe. Mushumo we a mu fha ndi wa u vha minidzhere wa Finance. Ntha ha izwo o fhiwa goloi na nndu. Fhulufhedzani o vha o takala vhukuma. Vho ralo vha khađana vha onesana.

U swika hayani Fhulufhedzani a talutshedza mme awe zwe a tshimbilisa zwone. Vho-Sarah mbilu yavho ya dala dakalo. Vha livhuwa na u khoda ñwana wavho kha u fhulufhedzea na u kondelela hawe.

Fhulufhedzani o mbo di thoma mushumo. O shuma lu mangadzaho. O takulelwa nthu hu sa athu u fhelá tshifhinga tshilapfu. Namusi ndi muniwe wa vhoramabindu vhahulwane fhano Afrika Tshipembe. U na mufumakadzi na vhana vhavhili.

Ndivhuwo dzothe o dzi livhis a kha Leslie. Nangoho u fhulufhedzea zwi a thusa.

- 1.1 Ndi nnyi we a vha a sa shumi mafhungoni aya? (1)
- 1.2 O dzhena ngafhi tshikolo? (1)
- 1.3 Ndi ifhio digirii ye a phasa? (1)
- 1.4 Ndi mini zwe zwa vha zwi tshi khou mu dina? (1)
- 1.5 Fhulufhedzani na mme awe vha fhambana hani? (2)
- 1.6 Nga nthani ha nyimele ya u sa shuma, Fhulufhedzani o humbula u itani? (1)
- 1.7 Ndi ngani a songo tsha ita zwe a vha o humbula? (2)

- 1.8 Fhulufhedzani o fhedza o wana ngafhi mushumo? (1)
- 1.9 Bulani tshe Fhulufhedzani a doba mushumoni. (1)
- 1.10 Vho-Sarah vho humbula u ita mini nga tshelede iyo? (2)
- 1.11 Talutshedzani lifurase lo sendamiswaho. (2)
- 1.12 Ndi ngani Fhulufhedzani a tshi khou ḥodou humisela zwe a doba kha muṇe wazwo? (2)
- 1.13 Fhindulani nga **Ee** kana **Hai**.
- 1.13.1 Fhulufhedzani o vha a sa fhulufhedzei. (1)
  - 1.13.2 Leslie o xedza R400 000 na basa. (1)
- 1.14 Bulani mbudziso NTHIHI ye Leslie a vhudziswa nga Fhulufhedzani. (1)
- 1.15 Ndi ngani Fhulufhedzani o humbelu u ḥangana na Leslie mapholisani John Vorster? (2)
- 1.16 Leslie o livhuwa hani Fhulufhedzani? Nwalani ZWIVHILI. (2)
- 1.17 Inwi ni vhona Fhulufhedzani e muṭhannga-de? (2)
- 1.18 Zwe Fhulufhedzani a ita zwa u humisela tshelede kha Leslie zwo tea naa? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 1.19 Pfunzo ye na guda afha ndi ifhio? (2)

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 30

KHETHEKANYO YA B: MANWELEDZO/SAMARI**MBUDZISO 2**

Vhalani mafhuno (**TSHIBVELEDZWA TSHA B**) uri ni do kona u a nweledza nga mbuno dza SUMBE, ni tshi sumbedza **zwine ra tea u ita uri ri vhulunge madi**.

NDAELA

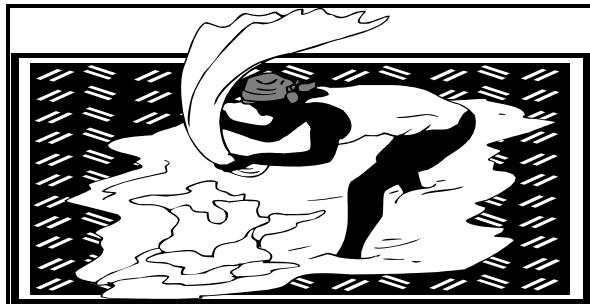
1. Nwalani mbuno dza SUMBE dzi kha mafhuno a pfalaho, tshivhalo tsha maipfi anu tshi songo paða 60.
2. Nomborani mafhuno anu u bva kha 1 u swika kha 7.
3. Nwalani mbuno NTHIHÎ fhedzi kha fhungo liriwe na linwe.
4. Shumisani maipfi ANU.
5. Sumbedzani tshivhalo tsha maipfi e na shumisa e zwitangeni mafheleloni a manweledzo/samari yanu.

TSHIBVELEDZWA TSHA B**KHA RI THOGOMELE MADI**

Madî ndi tshithu tshihulwane lifhasini lothe. A sa vha hone roþe ri a fa. Vhadivhi vha ri madî a khou fhungudzea Afrika Tshipembe. Ri fanela u thogomela kushumisele kwa madî. Ri songo a tambisa.

U shaea ha madî zwi vhanga thaidzo nnzhi. Zwi ita uri zwithu zwi dure. Madî a ri thusa kha zwithu zwinzhi. Tsumbo, u bika, u kuvha, u sheledza zwiliñwa, u fhaþa, u þamba na zwiriwe zwinzhi.

Ndi zwinzhi zwine zwa nga itwa u vhulunga madî. Vhathu vha tea u þamba luthihi nga duvha vha tshi khou shumisa ndishi kana shawara. Shawarani vha songo fhedza tshifhinga tshilapfu. Ri tea u sheledza zwiliñwa zwashu nga madekwana nahone ri shumise mabakete, hu si phaiphi. Musi ri tshi þamba mano, ri songo litsha madî a tshi shuluwa kha bommbi. Kha ri shumise ngilasi kana khaphu. Vha re na dzigoloi vha dzi þanzwe musi dzo no tswukesa vha tshi shumisa mabakete. Ri fanela u guda u shumisa madî lu fhiraho luthihi. Arali vha kuvha kana u þamba, madî a sala a songo tswuka, vha fanela u a fha muriwe mushumo. Ri songo tshikafhadza mupo ngauri zwi tshikafhadza madî. Ri songo kuvhela mulamboni, zwi tshikafhadza madî.

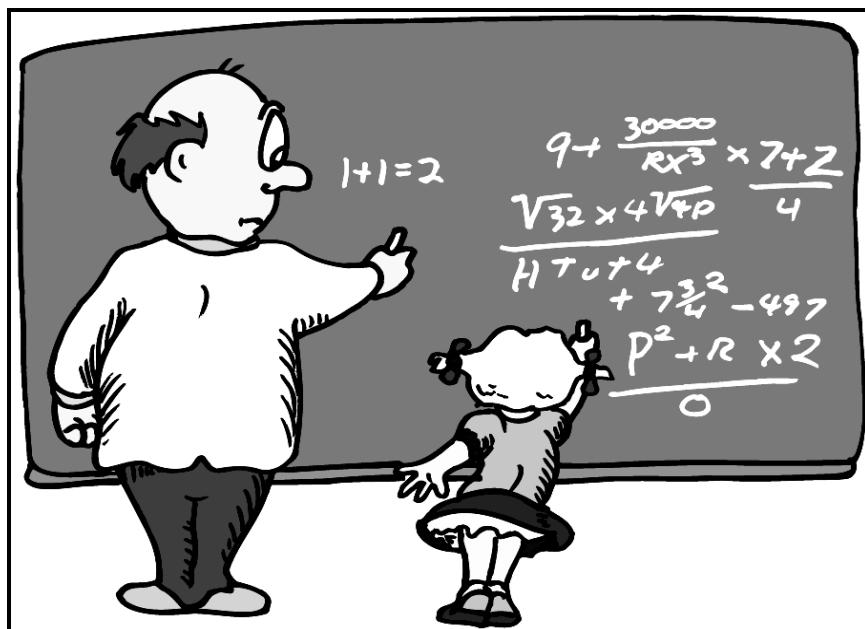
U dalesa ha vhatu dzidzoroboni vha tshi ḥoda mishumo, zwi vhanga tshikafhadzo na u shumiseswa ha madi. U anda ha mamaga na mimaini na zwone zwi tshikafhadza mupo na madi. Ri songo latela mashika madini. Hezwi zwi vhulaya zwithu zwi tshilaho madini. Ikonomi na mutakalo wa vhatu zwi a kwamea ngauri khovhe a dzi tsha do wanala.

Vhorabulasi vha a kwamea. Madi o tshikafhadzwaho a vhulaha zwimela na zwifuwo. U shaea ha zwimela zwi amba u shaea ha zwiliwa, mishonga na fanitshara. Zwimela zwi tsireledza shango na u ri fha maya wo kunaho. Zwothe hezwi zwi konadzea nga u thogomela madi.

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 10

KHETHEKANYO YA C: LUAMBO**MBUDZISO 3**

3.1 Talelani tshifanyiso tshi tevhelaho ni dovhe ni vhale mafhungo nga vhuronwane uri ni do kona **u dzhenisa maipfi e na newa afho zwikhlanı**. Ni shumise mutevhē wa maipfi e na newa. Nwalani nomboro ya mbudziso na ipfi lo teaho fhedzi.

zwi; funza; tshoko; thuso; na; phasa; mudededzi; tanganya;
takala; bodo; vha; ethe; ngauri; yawe; o

(3.1.1) ... vha khou (3.1.2) ... Tshililo Maths (3.1.3) ... u a mu balela. Vho mu fha (3.1.4) ... uri a nwale kha (3.1.5) ... Thaidzo (3.1.6) ... ndi ya u (3.1.7) ... Tshililo (3.1.8) ... pfectesa zwe mudededzi (3.1.9) ... mu funza. Zwino u vho kona u shuma Maths e (3.1.10) ... Kilasini vhañwe vha tōda (3.1.11) ... khae. Izwi (3.1.12) ... sumba uri u do (3.1.13) ... Maths mafheloni a nwaha. Mudededzi vho (3.1.14) ... vha tshi vhona Masindi a tshi khou kona Maths (3.1.15) ... u funza vhañwe.

(15)

3.2 Vhalani lunwalo ulu uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi lu tevhelaho:

43A Golden Street
Johannesburg
2001
10 Khubvumedzi 2012

Khotsi anga

Ndi dakalo u vha nwalela lunwalo ulu. Ndi tama u vha divhadza uri ngeno tshikoloni zwi khou tshimbila zwavhu^di. Tero dzo^{the} ndo dzi phasa zavhu^di.

Nga holodei ine ya khou da ndi do vhuya na thama yanga Vusi. Ha hawe ndi Siyabuswa. Ri dzhena ro^{the} UJ nahone ri khou fhedza ro^{the}.

Ndi na fulufhelo uri vha do takalela u ri vhona. Vha so ngo didina nga u posa tshelede ya u da ngeo. Ila ye vha rumela i kha di vha hone.

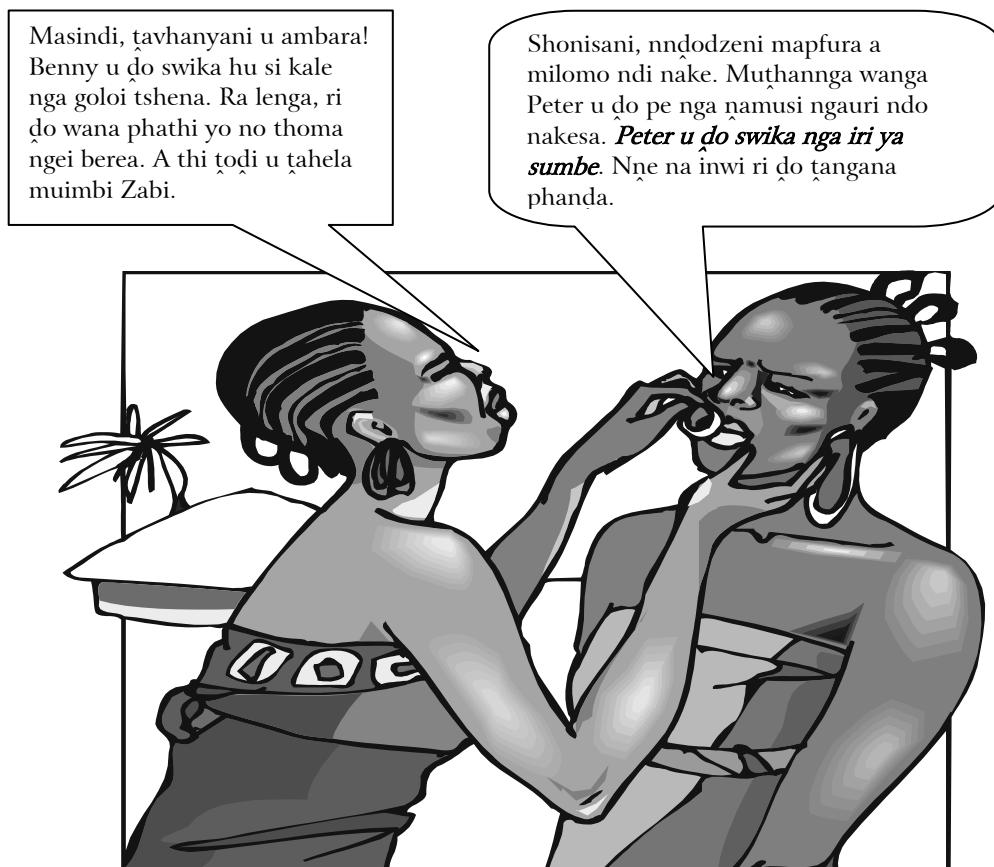
Vusi u khou tama u vha divha sa musi na nne ndo no ya ha hawe. Ri do vha vhona nga Lavhu^tanu.

Ndi nne
Nwana wavho

- 3.2.1 Lunwalo ulu ndi lwa lushaka-de? (1)
- 3.2.2 Ho khakhea mini kha zwi tevhelaho?
- (a) Diresi (2)
  - (b) Magumo (2)
- 3.2.3 Topolani maipfi MAVHILI a songo peletwaho zwavhu^di ni a khakhulule no a shumisa mafhungoni. (4)
- 3.2.4 Topolani lidadzisi la tshifhinga mafhungoni e na vhala. (1)
- 3.2.5 Topolani lisumbavhuⁿe kha phara ya vhuⁿa ni dovhe ni li shumise fhungoni lipfalaho. (2)
- 3.2.6 Ndi zwifhio zwi no sumbedza uri munwali wa lunwalo ulu ha tambisi tshelede? (2)
- 3.2.7 Nwalani libulazwithihi la ipfi lo talelwaho. (1)

3.3 Talelani tshifanyiso tshi re afho fhasi ni kone u fhindula mbudziso.

Masindi na Shonisani vha khou dilugisela u ya phathini.

- 3.3.1 Vhathu vhane vha khou amba ndi vha mbeu-de? (1)
- 3.3.2 Topolani madzina a vhat̄hannga vho bulwaho afha. (2)
- 3.3.3 N̄walani lifhambanyi la ipfi **muthannga** li fhungoni le na tou disikela. (2)
- 3.3.4 N̄walani fhungo lo sendamiswaho li kha tshifhinga tsho fhiraho. (2)
- 3.3.5 Hu na maipfi mavhili a songo n̄waliwaho nga ndila yone. A n̄angen ni a khakhulule. (2)
- 3.3.6 Topolani lit̄anganyi lo shumiswaho mafhungoni aya ni vhumbe fhungo li pfalaho ngalo. (2)
- 3.3.7 Isani fhungo ili kha thenda:
A thi tod̄i u t̄ahela u vhona muimbi Zabi. (2)
- 3.3.8 Topolani lit̄aluli ni li shumise fhungoni le na tou disikela. (2)

3.4

MAKETE WA DZHIAWOLALA

2 kg maapula R3,50

10 kg maswiri R6,50

Zwienge zwiraru R6,00

VHA WANÀ BOGÌSI LA MABEREGÌSI NGA FHEDZI!

Arali vha renga nga R50,00

Ri wanala 20 Forbes Street, Ngovhela. Arali vha tshi khou xe la vha kwame Mpfariseni kha 083 221 2237.

- 3.4.1 Ndi mini tshine tsha khou kungedzelwa afha? (1)
- 3.4.2 Bulani mishumo ya fonto dzi tevhelaho:
- (a) Khulwane (2)
  - (b) Thukhu (2)
- 3.4.3 Topolani ipfi li songo niwalwaho nga ndila yone, ni li khakhulule li fhungoni le na tou disikela. (2)
- 3.4.4 Nangani lifurase la luambo lwa u fhuredzela lo shumiswaho mafhungoni aya. (2)
- 3.4.5 Vhañe vha bindu vha nga kwamiwa hani? (2)
- 3.4.6 Isani fhungo li tevhelaho kha khanedza:
- Vha wana bogisi la maberegisi nga fhedzi.* (2)
- 3.4.7 Arali murengi a tshi khou renga 2 kg mbili dza maapula u do badela vhugai? (2)

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 60

KHETHEKANYO YA D: LITHERETSHA/MAÑWALWA

Khethekanyo iyi i na mbudziso THANU (5). Ni tea u fhindula mbudziso MBILI fhedzi dzine na funa nahone dzine na dzi pfectesa.

MBUDZISO 4**MMBWYA YA LA INWEA INONI – TN Maumela****4.1 'ZWO VHA VHUEDZA MINI?'**

Vhalani mafhungo a tehelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khao.

Vhukuma, vha re Vho-Mutengwe mafhungo haya ho ngo vha dina lwa u tungunudza lini, nga vhanga la uri tshelede hei ine vha khou vhilwa a vha nayo nga tshone hetshi tshikhathi, nahone zwi nga di itea zwauri ilo duvha le vha telwa li nga di swika vha sa athu u i wana, hu uri vhone a vha khou zwi funa na luthihi-vho vhengele lavho li tshi valiwa kana u rengiswa.

Vho lala vha tshi humbula nga haya mafhungo. Ha ri li tshi ri khese-khese, vha vha vho no wana buli la u do dilamulela kha mulandu hoyu.

4.1.1	Ndi nnyi a re na mulandu?	(1)
4.1.2	Wo vha u mulandu wa mini?	(1)
4.1.3	Ndi tshini tsho itaho uri Vho-Dembe vha thuse muthu uyo?	(2)
4.1.4	Muthu uyo o thuswa nga ndila-de?	(2)
4.1.5	Ngavhe hu inwi no vha ni tshi do thoma na ita zwifhio ni sa athu thusa muthu we na bula kha mbudziso iyo ya 4.1.4?	(2)
4.1.6	Nganeapfufhi iyi i ni funza mini? Tikedzani phindulo yanu.	(2)
- [10]

KANA

4.2 'SIPHEGANA NA MUHANELWA'

Vhalani mafhundo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khao.

Huno, uvha zwino lo no ita masiari, vhatada ngevha vho dzula tshideli nduni yeneyi ye a swielelwa khayo, radio i khou endela u lila lune ya khou lilela fhasi ngeno vhone vha tshi khou endela u amba.

"Ni a divha a tho ngo todou da? Ngoho ho tou sala hungafha ndi songo da," u sumbedza na nga musumbavhaloi wa tshaula.
"Malandu?"

4.2.1 Ndi tshini tshe tsha todou dzulisa Siphengana u ya ha Muhanelwa? (2)

4.2.2 Hone o vha o ya u itani ha Muhanelwa? (2)

4.2.3 Zwo itwaho nga Siphegana ni vhone zwo tea u itwa nga musidzana naa? Tikedzani phindulo yanu. (3)

4.2.4 Nganeapfufhi iyi i ni gudisa mini vhutshiloni? (3)
[10]

KANA

4.3 'A VHO NGO TSHA LA NA NAMA YAYO'

Vhalani mafhundo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khao.

Hu si kale u vhone munna asuyu u khou swika hune a tou vhambela na he a dzumbama hone. Munna wa hone ene u khou mu kanganyisa, fhedzi i re mbudzi ndi ya hawe, yo hungwa mukulo nga tshithu tshi no nga sa ludzi kana thambo. Huno, a mbo di pfa a sa koni u kondelela zwine a khou zwi vhone nga awe mato. Evho, muthannga ndi u mbo di tumbudzuku fhala he a dzumbama hone. Mbada ila ye a fara ya vha i a lila ntha ha thoho ya ula munna.

4.3.1 Ndi nnyi a no khou rwiwa, nahone u khou rwiwa nga nnyi? (2)

4.3.2 Yo vha i nama ya mini? (1)

4.3.3 Muthu uyo o vha a khou rwelwa mini? (2)

- 4.3.4 Ndi zwifhio zwi sumbahō uri fhethu afho ndi mahayani? (2)
- 4.3.5 Ni guda mini nga iyi nganeapfufhi? Tikedzani. (3)
[10]

KANA**DZAMAKHULUKUKU – MJ Mafela, NR Raselekoane****4.4 'PHUNGUHWE NA NNGU'**

Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni $\ddot{d}o$ kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khao.

"Vhunga $\ddot{d}$ ora $\ddot{l}$ o vha $\ddot{l}$ i si tsha kon $\ddot{d}$ eletea, phunguhwe ya mbo $\ddot{d}$ i fhufhela dindini. Henengei ya swika ya nwa $\ddot{m}$ adi thumbu dza tou rwe. I tshi vho ri ndi a bva zwe vhutoto. Ha ri yo no tou $\ddot{t}$ ovhowa tsho $\ddot{t}$ he, ha mbo $\ddot{d}$ i swika nngu ye na yone ya vha yo farwa nga $\ddot{d}$ ora. I tshi lavhelesa ya wana phunguhwe i tshi sumbedza i tshi khou $\ddot{d}$ iphina nga $\ddot{m}$ adi. Phunguhwe ya tenda uri i khou $\ddot{d}$ iphina nga $\ddot{m}$ adi. Nngu ya mbo $\ddot{d}$ i fhufhela ngomu dindini i songo thoma ya humbula na ur $\ddot{i}$ i $\ddot{d}o$ tou bva hani."

- 4.4.1 Lungano ulu lu wela kha lushaka lufhio lwa ngano? (1)
- 4.4.2 Ndi nga mini phunguhwe yo fhufhela dindini? (2)
- 4.4.3 Tsho itaho uri nngu yone i fhufhele dindini ndi tshini? (2)
- 4.4.4 Arali no $\ddot{d}$ iwana ni kha nyimele ye nngu ya vha i khayo, no vha ni tshi nga ita mini u tandulula thaidzo iyi? (3)
- 4.4.5 Ndi zwifhio zwe na guda nga lungano ulu? (2)
[10]

KANA

4.5 'MUTHANNGA WA GOSWI'

Vhalani mafhungo a tehelaho ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khao.

Vhone vho vha vha tshi tou tshimbila nga daka uri vha fhungudze lwendo. Vha swika huñwe vha wana daka lihulu. Vhunga vho vha vho neta, vha mbo di dilugisela u edela henefho. Khavho ho vha hu na muñwe a ofhaho nga maanda. Uyo ene o mbo di hana vha tshi la mbuvha. O ralo nge a divha uri ene u toda u edela vhukati vhunga a tshi shavha u liwa nga zwivhanda.

4.5.1	Ndi vhonnyi vhe vha vha vha khou tshimbila nga daka?	(1)
4.5.2	Lungano ulu ndi lwa lushaka-de?	(1)
4.5.3	Bulani mishumo MIRARU ya lushaka ulu lwa ngano.	(3)
4.5.4	Ndi nga mini muriwe o hana mbuvha i tshi liwa?	(2)
4.5.5	Thero ya ulu lungano ndi ifhio? Talutshedzani.	(3)
- [10]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA D: MARAGAGUTE:	20 120
---	-------------------